

Бернар

Іван Бунін

Бернар

Переклад Олександра Грязнова

Днів моїх на землі залишилось вже мало.

І от згадується мені те, що колись було записане мною про Бернара у Приморських Альпах, у близькому сусідстві з Антибами.

— Я міцно спав, коли Бернар жбурнув жменю піску в моє вікно...

Так починається "На воді" Мопассана, так будив його Бернар перед виходом "Бель Амі" з Антибського порту 6 квітня 1888 року.

— Я відкрив вікно, і в лице, в груди, в душу мені війнував чарівний холодок ночі. Прозора синява неба тріпотіла живим блиском зірок...

— Хороша погода, пане.

— А вітер?

— З берега, пане.

За півгодини вони вже в морі:

— Горизонт бліднув, і вдалині, за бухтою Ангелів, виднілись вогні Ніцци, а ще далі – маяк Вільфранша, що обертався... Зі ще невидимих гір, — тільки відчувалось, що вони вкриті снігом, — долинав іноді сухий і холодний подих...

— Як тільки ми вийшли з порту, яхта ожила, повеселішала, прискорила хід, затанцювала на легких і дрібних брижах... Надходив день, зірки гаснули... В далекому небі, над Ніццою, вже запалювались якимось особливим рожевим вогнем засніжені хребти Верхніх Альп...

— Я передав кермо Бернару, щоб милуватися сходом сонця. Бриз, що все міцнішав, гнав нас по тремтливій хвилі, я чув далекий дзвін, — десь дзвонили, лунав Angelus... Як люблю я цей легкий і свіжий ранковий час, коли люди ще сплять, а земля вже пробуджується! Вдихаєш, п'єш, бачиш народження тілесного життя світу, — життя, таємниця якого є нашою вічною і великою мукою...

— Бернар худий, спритний, надзвичайно любить чистоту і порядок, турботливий і пильний. Це щиросердна і вірна людина і чудовий моряк...

Так говорив про Бернара Мопассан. А сам Бернар сказав про себе наступне:

— Думаю, що я був хороший моряк. Je crois bien que j'etais un bon marin.

Він сказав це, вмираючи, — це були його останні слова на смертному одрі в тих самих Антибах, звідки він виходив на "Бель Амі" 6 квітня 1888 року.

Чоловік, який бачив Бернара незадовго до його смерті, розповідає:

— Вподовж багатьох років Бернар поділяв бродяче морське життя великого поета, не розлучаючись з ним аж до фатального від'їзду його до лікаря Бланш, у Париж.

— Бернар вмер у своїх Антибах. Та ще недавно бачив я його на сонячній набережній маленького Антибського порту, де так часто стояла "Бель Амі".

— Високий, сухий, з енергійним і видубленим морською сіллю обличчям, Бернар не легко вступав у розмови. Але варто було лиш торкнутися Мопассана, як голубі очі його вмить оживали, і потрібно було чути, як він говорив про нього!

— Тепер він замовк навіки. Останні його слова були: "Думаю, що я був хороший моряк".

Я добре уявляю собі, як саме він сказав ці слова. Він сказав їх твердо, з гордістю, перехрестившись чорною, висохлою від старості рукою:

— Je crois bien que j'etais un bon marin.

— А що хотів виразити він цими словами? Радість усвідомлення, що він, живучи на землі, приносив користь ближньому, бо був хорошим моряком? Ні: те, що бог кожному з нас дає разом з життям той чи інший талант і покладає на нас священний обов'язок не заривати його в землю. Навіщо, чому? Ми цього не знаємо. Але ми повинні знати, що все у цьому незбагненному для нас світі неодмінно повинно мати якийсь сенс, якийсь високий божий намір, направлений на те, щоб усе в цьому світі "було добре" і що старанне виконання цього божого наміру є завжди наша заслуга перед ним, а тому і радість, гордість. І Бернар знав і відчував це. Він усе життя старанно, гідно, вірно виконував скромний обов'язок, покладений на нього богом, служив йому не за страх, а за совість. І як же йому було не сказати того, що він сказав, у свою останню хвилину? "Нині відпускаєш, владико, раба твого, і ось я наслідуюсь сказати тобі і людям: думаю, що я був хороший моряк".

— В морі все турбувало Бернара, писав Мопассан: і раптово зустрінута течія, яка підказує, що десь у відкритому морі іде бриз, і хмари над Естерелем, що означають містраль на заході... Чистоту на яхті він підтримував таку, що не терпів навіть краплі води на якій-небудь мідній частині...

Та яка користь ближньому могла бути від того, що Бернар зразу ж стирав цю краплю? А от стирав її. Чому, навіщо?

Але ж сам бог любить, щоб усе було "добре". Він сам радів, бачачи, що його творіння "вельми гарні".

Мені здається, що я, як художник, заслужив право сказати про себе, у свої останні дні, щось подібне до того, що сказав, вмираючи, Бернар.

1952